

OPERE
DI
F. PAOLO SARPI
SERVITA

Teologo e Consultore della Serenissima Repubblica
di VENEZIA.

TOMO SESTO

Che contiene ciò che si accenna nella pagina seguente.

IN HELMSTAT,

PER JACOPO MULLERI,
MDCCLXV.

PAULI SARPII EPISTOLÆ

M D

JACOBUM LESCHASSERIUM

EX COD. COLBERTINO 2832.

EPISTOLA I.

Supplici tuo libello, Vir Excel., cujus exemplum ad me misisti, animadverto, tibi non minus laborandum pro tuendo Arresto obtento, quam pro obtinendo laboraveris; sed tanti est pro impedienda Cleri audacia, illud decretum servari, ut sit operæ pretium nunquam a labore desistere. Prudentissime tu Regi exposuisti, quod si Clero permissum fuerit advocati actionem censura notare, inde transibunt ad Judicum sententias, post ad Regia edicta, & tandem ad Leges, quæ Regni fundamenta sunt. Inter hæc obiter meministi, quod Archiepiscopus Aquensis mandaverat Presbyteris, ne absolutionem in Paschate tribuerent Senatoribus Aquensibus; neque præterea dicis, quo ea res evaserit tandem, id quod scire cupidissime expectabam, eo quod anno in Civitate Pinguenti, quæ ad Dominium Reipublicæ spectat, sed Diocesi Tergestinæ subest, mandavit Episcopus Presbyteris, ne audirent Confessiones Capitanei, & hominum Communitatis, eo quod de illius præcepto de non admittendis quibusdam Presbyteris paritum non fuerat, & quia Tergeste non subest Venetorum Dominio, Episcopus videbatur sibi posse tuto pro libito agere; præsertim cum neque is esset rerum status, ut Roma remedium expectari posset, huic difficultati hoc modo obviam itum est. Archipresbytero loci mandatum fuit, ut declararet, non potuisse Episcopum miscere forum pœnitentiale cum contentioso, & propterea Presbyteros non teneri ejus mandato de non audiendis Confessionibus obedire; quamobrem irent, & Exomologeses suas de more facerent, atque ita factum, & Episcopus quo se verteret nesciens, silentio rem approbavit. Hæc olim non fuisset ausi, sed modo novis gravaminibus nova remedia adhibere cogimur. Scire opto quibus vos in hujusmodi utamini, & quo usi fuerint Aquenses. De Jesuitarum Arcano agendi modo, in his locis, unde ejecti sunt ipsam rem acu tetigisse te arbitror; multis inditiis, iisque satis probabilibus creditur, eorum aliquos, mutato habitu, in has Civitates venire, idque ab illis fit non magna difficultate. Hujus rei rationes duæ sunt: ut suos in fide, & subjectione contineant, ne ad alios divertant: alia ut pecunias a Viduis; & aliis superstitiosis divitibus corrodant, quod miraris tu id fieri cum

EPISTOLA V.

AD EUMDEM.

Nihil profecto nobis magis nocet, Vir Excellentissime, quam Confessariorum malorum quidem improbitas, & studium ad rem Romanam quoquo modo amplificandam, bonorum autem præposterus zelus. Et in eo rerum statu sumus, ut de remedio desperandum sit. Ante annos 50. res bene in Italia procedebant. Educatio Juvenum ad Clericatum promovendum nulla publica erat: privatim a parentibus educabantur, & ad domesticam utilitatem potius, quam ad rationes Ecclesiasticorum: In Regularium domibus, ubi studia vigeant, omnis opera erat circa Sententiarum libros; ibi de jurisdictione, & de auctoritate Papæ parum, vel nihil, & præterea cum longum Theologiæ totius studium esset, plures in contemplatione Divinitatis, & Angelorum consumebant ætatem. Modo ex Decreto Concilii Tridentini institutis in qualibet Civitate scholis, quæ Seminaria vocantur, educatio finem publicum augendi rem Ecclesiasticam habet. Accessit, quod Prælati, tum ut expensis parcerent, tum ut Zelantes viderentur, curam eorum Jesuitis commiserunt, unde maxima rerum mutatio. In hac Civitate Jesuitæ numquam Seminarii curam voluerunt; verum Sommaschis tradi curaverunt, qui genus novorum Regularium sunt: a Jesuitis habitu non distinguuntur. Prudentissime mones, Vir Excellentissime, & cum meo animo locutus es: Non sunt multæ leges scriptis statuendæ; semper illæ obsunt; potius laconico more moribus sunt induendæ. Bene ais, semper nocent expressa, praxis est utilissima, dissertatio, & disputatio obest, id a tribus annis semper cogitavi, & prædicavi. Tota Controversia Romanæ Curiæ cum hac Republica inde orta est, quia Leges eas scripsit, quæ nihilominus in aliis Italiæ regionibus, cum scriptæ non sint, moribus tamen servantur. In Tuscia Ecclesiastici nihil rerum immobilium acquirere possunt, non quidem lege ulla id prohibente, sed quia olim Cœsmus Magnus Dux verbo graviter injunxit Notariis, ne de hujusmodi instrumenta, aut testamenta conficerent. Ad hæc quid possunt Ecclesiastici mutire? Cum Venetis adinvenire potuit, ut idem in hac Republica agi possit. Tu, Vir Excellentissime, si quid forte menti occurrat, quod profuturum sit, rogo ne mihi scribere recuses. Rerum Europæarum is status esse videtur, ut in Italia bellum timendum non appareat, tum quia in Belgio interdicit nedum pacis, sed & induciarum tractatio, tum quia qui cæpere in Germania, motus non tam cito, neque tam facile quiescent, verum etiam quoniam manente Gallica Monarchia non expedit Hispaniæ res in Italia movere. Hæc tamen, quæ nobis prodesse deberent, maxime obstant; hæc nos faciunt negligentes, & futuros incogitantes, dormimus, vel dormitaremus, nisi levis aliquis stimulus, qui excitaret, non adesset: pessime agitur cum quibus arbitrium belli, & pacis Adversarii habent. Sed omnia in manu Dei sunt: Is rogandus, ut ejus divina voluntas fiat. Ego te summopere rogo, ut me fem-

Temper eadem benevolentia, qua cæpisti prosequeris, & meo servitio utaris, quo nihil mihi gratius evenire posset: Oro insuper, ut D. D. Gillot, & Casaubono meo nomine plurimam salutem dicas. Vale.

Venetis 13 Octobris 1608.

EPISTOLA VI.

A D E U M D E M .

Quotidie nos tibi magis debere video (Vir Excellentissime) qui tanta diligentia, & fide rebus nostris invigilas. Profecto possessio Beneficiorum, quæ a Principe traditur, via est acquirendi, seu potius recuperandi, quæ artibus minime bonis, licet pietatis colore, ab extraneis usurpata fuerit. Id, quod tibi scripseram, Ministros Principis jus reddere inter eos, quorum alter obtinuit literas possessionis a Principe; & alter reperitur in possessione, non raro evenit, præsertim, ubi in Curia Romana (quod aliquando fit) Bullæ in favorem duorum expediuntur, aut quando prætextu alicujus poenæ privationis ipso jure incurse a Beneficiario, Beneficium ab alio impetratur, vel aliis etiam de causis, & licet Dominium hoc non magnum sit valde in Italia, attamen nullum annum credo transire absque aliqua hujusmodi cognitione. Literæ possessionis expediuntur latina lingua, quoniam adhuc in Italia viget mos, ut acta publica ea lingua tractentur, & scribantur. Venetiis usus est Italicæ vulgaris, & in Judiciis, & in actibus publicis, solis exceptis Judicialibus, quæ scribuntur ad Magistratus Civitatum subditarum. Quamobrem & processus in possessorio Beneficiorum extra Civitatem scribuntur latine, & more usitato per positiones. Venetiis scribuntur Italice, & constant duabus (ita vocant) Scripturis ad minus, petitione actoris, & responsione rei, licetque actori tertia Scripturæ aliquid addere, & reo respondere, & si qua documenta partes præsentare volunt, præsentant; post ambarum Advocati audiuntur, illisque auditis, sententia statim præfertur. Lectis tuis literis decrevi registrum percurrere omnium literarum possessionis, & si quæ sit inter formulas varietas, quæ tempore irreplerit, notare; post perquirere aliquos processus Venetiis, & alios alibi actitatos, & omnia sigillatim animadvertere, & de re tota tibi scribere. Nam quod ais, tibi videri hæc judicia non esse de sola possessione, sed de titulo, numquam nobis fuit objectum. Tentavit sæpe Curia Romana privare nos hoc Jure, verum numquam usa hoc prætextu, quod tractaretur de Titulo, sed alio, quod possessorium rei spiritualis est spirituale, & si forte litæ super possessorio intentata titulus incidenter allegetur, non propterea causa excedit limites possessorii. Quod ais, maximam vim esse in formulis, easque esse fontes consuetudinum, ego maxime probō, illisque mutatis, video, mores mutari, ut non satis recte dica-

Tom. VI.

F

tur,